

UNIVERZA V LJUBLJANI
AKADEMIJA ZA GLEDALIŠČE, RADIO, FILM IN TELEVIZIJO
Dramaturgija in scenske umetnosti

NEJKA JEVŠEK

Genosled

Diplomsko delo

Ljubljana, 2025

UNIVERZA V LJUBLJANI
AKADEMIJA ZA GLEDALIŠČE, RADIO, FILM IN TELEVIZIJO
Dramaturgija in scenske umetnosti

NEJKA JEVŠEK

Genosled

Diplomsko delo

Mentorica: prof. mag. Žanina Mirčevska

Somentor: doc. dr. Blaž Lukan

Ljubljana, 2025

Ime in priimek: Nejka Jevšek

Naslov diplomskega dela: Genosled

Kraj: Ljubljana

Leto: 2025

Število strani: 61

Naziv visokošolske ustanove: Akademija za gledališče, radio, film in televizijo

Program in smer študija: Dramaturgija in scenske umetnosti

Mentorica: prof. mag. Žanina Mirčevska

Somentor: doc. dr. Blaž Lukan

Jezikovni pregled: Lejla Ropret

Zahvala: Mami in očiju, ki sta se borila zame in me pravilno naučila, kako izgleda ljubezen. Babi in dedku, za vse piroške, sendviče, solate in španske bezge. Urošu, za vsak dan, za mir, za dom, za naslov. Profesorjema Žanini Mirčevski in Blažu Lukanu, za podporo in predanost.

Povzetek: Moja diplomska naloga je sestavljena iz dveh delov, prvi del je moj avtorski tekst *Genosled*, drugi del pa je dramaturška analiza, v kateri analiziram besedilo *Tvoj boj* (Klemen Kovačič, 2024). Kovačičevo dramo zaznamuje fragmentarna, spominsko zasnovana pripoved v drugi osebi, ki raziskuje identiteto brez klasičnega konflikta, z dramaturgijo, ki temelji na asociativnem toku podob. Umestitev besedila v kontekst postdramskega gledališča osvetljuje razmerje med formo in vsebino. Posebno pozornost namenjam vprašanju, kako spomin kot dramaturški princip ustvarja notranjo napetost in kako se posamezni prizori zlagajo v kompleksno (netipično) dramsko pokrajino. V zadnjem delu teoretske naloge namenim prostor tudi primerjavi z lastnim dramskim besedilom, ki jima je skupna odsotnost linearne naracije in klasičnega dramskega konflikta ter uporaba intime in osebnega spomina za obravnavo širših tem.

Ključne besede: Avtorska drama *Genosled*, Klemen Kovačič, *Tvoj boj*, *Agmisterij*, postdramsko gledališče, postdramska pisava, spomin, dramsko pisanje

Abstract: My thesis consists of two parts: the first is my own original text entitled *Genosled* and the second is a dramaturgical analysis, in which I analyse the play *Tvoj boj* (Klemen Kovačič, 2024). Kovačič's drama is characterised by a fragmentary, memory-based narrative in the second person, which explores identity without a traditional dramatic conflict, employing dramaturgy rooted in an associative flow of images. Placing the text within the context of postdramatic theatre highlights the relationship between form and content. I focus on the question of how memory, as a dramaturgical principle, generates internal tension and how individual scenes come together to form a complex (atypical) dramatic landscape. In the final part of the theoretical section, I also compare the work to my own play, noting their shared absence of linear narration and traditional dramatic conflict, as well as their use of intimacy and personal memory to address broader themes.

Keywords: Original play *Genosled*, Klemen Kovačič, *Tvoj boj*, *Agmisterij*, postdramatic theatre, postdramatic writing, memory, playwriting

Vsebina

1 Avtorska drama: Genosled	7
2 Dramaturška analiza: Klemen Kovačič: <i>Tvoj boj</i>	47
2. 1 Uvod	47
2. 2 Okvir postdramskega gledališča in postdramske pisave.....	47
2. 3 Analiza drame <i>Tvoj boj</i>	50
2. 4 Primerjava drame <i>Tvoj boj</i> in avtorske drame <i>Genosled</i>	57
3 Viri in literatura	58

1 Avtorska drama: Genosled

*You feel haunted because your mind is weak.
The people we killed lost.
Even when they had bodies, they lost.
Now they only have spirits.
So, they're even weaker.
How can they haunt you?
But if you feel guilty,
your defenses collapse.*

The act of killing, 2012

Mama me je, star sem bil dvanajst, skoraj trinajst let,
vprašala, če sem že kdaj slišal za mesto Ljubljana
odkimal sem, ker nisem imel pojma
nisem vedel, kaj je Slovenija
čeprav je bila zelo blizu moji državi
v resnici nisem poznal nobene druge države razen svoje
pa tudi za to svojo nisem vedel, kako v resnici izgleda
nisem imel pojma, kakšne oblike je ta moja država
če je velika ali ne
meni se je zdela neskončna
ker smo potrebovali zelo dolgo, da smo pripotovali do mojega
dedka in babice, ki sta živela na severu v Šurkovcu,
toliko avtobusov smo morali zamenjati
in zato sem bil prepričan, da konec moje države ne obstaja
nisem imel pojma, kaj je meja
v zemljepisu sem bil vedno slab
ni se mi dalo poslušat učiteljice
ali buljit v ogromen atlas
ali poslušat o krajih, ki se niso zdeli resnični, ki so se zdeli
na nek način
nedosegljivi
ker je oče večkrat rekel
da mi nič ne rabimo
in da so druge države eksotika
in da imamo tukaj vse, kar bi si sploh lahko zamislili
in da mi nikoli ne bomo šli nikamor
ker nimamo denarja
pa tudi če bi ga imeli, ne smemo misliti, da bi nam bilo lahko
kje boljše
to je ja naša država
to sem enkrat tudi rekel
učiteljica me je okregala, ker nisem poslušal
ker sem risal v zvezek in klepetal
in potem sem na ves glas rekel, da se mi jebe
in da ona ne spoštuje naše države
in da nas ne bi smela učiti o drugih državah
ker imamo tukaj vse, kar si lahko zamislimo
čez nekaj dni je moral moj oče v šolo na pogovor
učiteljici je rekel, da sem povedal prav
in ko se je vrnil domov
me je potrepljal po lasih
prvič se me je zares dotaknil

prvič je bilo v njem nekaj naklonjenosti
in bil sem ponosen nase
ponosen sem bil, da me je oče zagovarjal
in da mu je bilo všeč, kar sem rekel
in predvsem mi je bilo všeč, da sva bila midva proti učiteljici
počutil sem se povezanega z njim
to je bilo prvič
in zadnjič
potem mi je obljubil, da me bo vzel s sabo, ko gre naslednjič
streljat srne
zato sem vsakič, ko se je nekam odpravil, ob vratih poslušal
kam bo odšel
če je vzel denar iz lončene posode, je pomenilo, da gre v
gostilno
to je bilo največkrat
če je vzel svinčnik, je pomenilo, da gre igrat karte k sosedu
Bogdanu
in tako sem prisluškoval
kdaj bo ob steno podrgnila cev njegove puške, ko jo bo vzel iz
kota
enkrat sem končno zaslišal ta zvok
svoje
za mojo starost
prenizko
in presuho telo
sem premaknil bližje predsobi, v kateri si je oprtal puško na
svojo ogromno ramo
bil sem čisto tiho
gledal sem in trepetal v pričakovanju in želji, da se bo spomnil
kar mi je obljubil in mi s svojo gromozansko plešasto glavo
pomignil, naj mu sledim
in res me je ošinil s pogledom
telo mi je kar samo od sebe otrdelo
postavil sem se bolj pokončno, da bi oče videl, kako sem že
odrasel
in kako dober bi bil v streljanju
ošinil me je s pogledom in odšel
stekel sem v spalnico, se čez glavo pokrili z odejo in jokal

Moje telo ni postajalo podobno očetovemu
čeprav sem ves čas jedel
toliko, da mi je bilo pogosto slabo

telo pa se ni spreminjalo
ko sem sedel na stol, so me bodle kosti
hlače so mi čudno stale
in tega me je bilo sram
hotel sem imeti očetovo telo
to, ki se pred menoj dviga kakor gora
ki je trdno
ki izgleda kot oklep človeškega telesa
ki je utrdba
sramoval sem se šibkosti, ki jo je izdajalo moje telo
vedel sem, da je bil moj oče v vojni
čeprav o tem ni govoril
včasih, ko sem ga gledal
sem si predstavljal, kako si je na hrbet oprtal puško
kot sem to opazoval takrat, ko sem čakal, če me bo vzел s seboj
in pri tem sanjal, kako tudi jaz nosim puško
kako izgleda majhna, ko jo nesem k prsnemu košu
kako mi cev ne seže niti do pasu, ko si jo oprtam
sanjal sem, da grem tudi jaz v vojno
ponosno in brez pomisleka
z nekakšno samoumevnostjo
želel sem vprašati očeta, kako je bilo v vojni
da bi lahko svoje fantazije prilagodil resničnosti
jih napolnil s podrobnostmi, ki jih ve le moj oče, ker je bil tam
pomislil sem, da je gotovo moral čisto na konec države
vse do njenega roba
še dlje, kot živita babica in dedek
in predstavljal sem si
kako stoji na
meji
kako se sprehaja več dni, tednov ali mesecev
dokler ne najde na tleh debele črne črte
in nato ustreli vse, ki jo poskušajo prečkati
moj oče je branil državo
moj oče je zaslužen, da je moja država sploh država
moj oče je zaslužen, da smo v državi samo tisti, ki vanjo
spadamo
moj oče sestrelil vse ljudi, ki se približajo moji državi

Sodišče je zbrano. V imenu pravice začenjamo glavno obravnavo v zadevi Tožilstvo proti Milanu Matiću.

Ko sva se z mamó preselila v Slovenijo
sem bil priseljenec
čefur
brez očeta
mama mi je kupila knjigo *Čefurji raus*
in bral sem jo kot Biblijo
še vedno znam nekatere dele na pamet
pri trinajstih so otroci najgrši
najbolj nesramni
velikokrat so me pretepli
ampak sem jih vedno prosil naj me tepejo v trebuh ali hrbet
samo ne v obraz
in roke
ker bi videla mama
in bi jo skrbelo
zdaj, ko sva bila sama
sem moral jaz poskrbeti zanjo
nisem bil več otrok
moje poslanstvo
sem si mislil
je postalo
ščititi mamó
ki je opravljala tri službe
da sva si lahko privoščila majhno polkletno stanovanje
zdaj sem bil jaz glavni
moški v hiši
mislim, stanovanju
in še bolj sem fantaziral
o očetu s puško
zdaj sem jo
simbolno
nosil jaz
zaščitnik družine
vojak
ki se bori

da bi zaščitil
kar je njegovo

Haag.
kako čudno je biti v tujem kraju
prvič v življenju nisem v svoji državi
težko mislim na to
pod roko me priganja Dragan
pritisk, s katerim me drži za komolec mi najbrž sporoča, naj hodim hitreje
ne oziram se v stavbe
ali ljudi
potem
sedem na klop, rahlo mrzlo, čeprav je tudi v dvorani skoraj štirideset stopinj
čutim, da mi pot teče po temenih
obrišem si ga z robčkom iz prsnega žepa
pomislim, da se mi na hrbtu najbrž vidi potni madež
tudi skozi ceneno obleko se ga vidi
še enkrat se z robčkom potapkam po čelu
ozrem se po prostoru
zaradi tega bom izgledal nemiren
hočem se obrniti nazaj in gledati v tla
kot neka strategija pokorščine
ali kaj
preden se obrnem ujamem pogled ženske, ki stoji ob vratih
ne vem, kako naj reagiram
njena prisotnost me zmoti
kot refleks
pogledam v njeno roko
iščoč, če v njej drži majhno roko otroka
potem se spomnim
da bi bila ta roka zdaj že velika
in gotovo več ne bi držala materine
sram me je, da sem pozabil
pomislim na otroka
na dojenčka, ki mi ga položijo v roke
ki me gleda, čeprav ga moti svetloba in njegovih oči ne vidim dobro
ampak me gleda
in ne ve ničesar o meni
in me hoče sprejet
kar tako, brezpogojno
čeprav je zanj to biološko
prestrašim se, kaj se bo zgodilo, ko me ne bo več potreboval samo na ta način

iz preživetvenega nagona
moj sin
ima veliko glavo
neproporcionalno z njegovim majhnim telesom
in na njej udrtino
za katere sestre pravijo, da je posledica poroda
da bo še zrasel v svojo glavo
naj me ne skrbi
zdrav je i lep,
samo malo manji,
ali to ništa ne znači
takoj sem ga nesel nazaj k ženi
v nežnost in ljubezen
ki je za dojenčka tudi
povsem biološka
ne vem kdaj se začnemo znat pretvarjat
da ni več
nujna
kasneje nisem mogel zamenjat
niti ene plenice
ob vonju mi je postalo tako slabo
da sem bruhal

Dragan me dregne pod rebra
moje telo kot na ukaz vstane
vstopi sodnik
in kot iz navade
za uteho
pogledam žensko
sedla je v galerijo
ne gleda me
tožilstvo obtožuje Milana Matića, rojenega 7. julija 1955
nekdo, ki sedi ob njej
ne vidim ga
jo je objel okoli ramen
naslednjih kaznivih dejanj, storjenih v času vojaškega konflikta na območju –

Materino telo je krhko
kot trhlo deblo nekega starega drevesa
opira se name
sediva v galeriji Haaškega sodišča
kamor sva pripotovala z avtobusom
naenkrat prepotovala več držav
kot jih je mama obiskala v celem svojem življenju
očeta nisem videl več let

Obtoženi je skupaj z drugimi posamezniki sodeloval v skupnem zločinskem načrtu, katerega cilj je bil uničiti pomemben del –

tu in tam sem slišal zanj
ko se je pojavil v novicah
slišal sem
za aretacijo
pripor
nekaj začetnih sojenj
ko sem vstopil v dvorano
sem pričakoval
da bo izgledal tako, kot v moji mladosti
zadnja slika
ki jo imam
je njegovo gromozansko telo
ki odhaja iz družinske hiše
zdaj je to telo
manjše
zgubano
upadlo
ker sem sedel v galeriji
sem se prvič v življenju počutil večjega kot on
gledal sem ga navzdol
s svojim mladim
trdnim telesom
on pa je bil utrujen in upadel
pomislim na življenje
na katerega že dolgo nisem mislil
na hišo zgrajeno v breg
na svojo sobo v njej

kako sem se enkrat
polulal v posteljo
star sem bil že preveč
preveč, da bi mi ponoči ušlo
nisem si upal povedati
želel sem svojo mamo
da bi me objela, preoblekla in rekla
da to ni nič sramotnega
da se to lahko vsem zgodi
potem bi me vzela v naročje in mi zapela
najino pesem
jaz bi se umiril
in nikoli me ne bi bilo sram, da me je morala tolažiti
ker sem bil pred mamo vedno lahko
otrok
nisem se sramoval, da sem jo potreboval
vendar mama je spala v isti postelji kot oče
in če bi jo ponoči zbudil
bi me lahko slišal
videl bi moje mokre hlače
in ne bi me udaril
ni bil takšne vrste oče
ampak vseeno me je bilo strah
da bi me zasačil
v tej otroški nesreči
zato sem si sam slekel pižamo
zatlačil sem jo za okvir postelje
nato sem iz kuhinje prinesel kozarec vode in detergent za posodo
zdrgnil sem rjuho
rumen krog s temnimi robovi
in zaspal sredi ogromnega mokrega madeža na vzmetnici
pod oknom, ki sem ga odprl na stežaj
da bi se razdišavil vonj po detergentu
ki se je razlegel po sobi
da bi se znebil dokazov
zjutraj me je našla mama
in me tresočega odnesla v vročo kopel
zbolel sem
v šoli sem manjkal en mesec
in oče mi je vsak dan rekel
da sem
prešibek

Ob njej sedi moj sin
in jo objema
ne prepoznam ga
ne tako, kot bi ga moral
ni mi podoben

Namerna usmrtitev –

gleda me v oči
ali se mi to samo dozdeva
minilo je
koliko sploh?
trudil sem se, da ne bi mislil nanj
na to življenje

Izvajanje sistematičnih dejanj fizičnega in psihičnega nasilja z namenom uničenja –

Moj oče je bil spoštovan človek
ljubljen
tako se ga spomnim
imel je prijatelje
vsi so se mi zdeli grobi
neokusni
včasih prostaški
ampak sem videl
da so se ti moški mojemu očetu smejali
še posebej, ko je govoril o ženskah
ko je grdo
govoril o ženskah
to sem občudoval
njega
občudoval sem, kako je izgledal
ko so sedeli za mizo
pili
po navadi pivo
ali kakšno žganje
občudoval sem, kako so ga gledali
ko sva se z mamo preselila v Ljubljano
sem med sošolci govoril podobne

prostaške šale
da bi bil tako spoštovan
kot oče
da bi me imeli radi

*S tem je obtoženi kršil člen 4 (genocid) Statuta Sodišča, in je kazensko odgovoren za
genocid;
sokrivdo pri genocidu;
poskuse genocida;
spodbujanje genocida*

hotel sem biti tako spoštovan kot moj oče

*Obtoženi je bil odgovoren za:
umor, iztrebljanje, preganjanje na politični, etnični in verski podlagi;
deportacije civilistov;
nečloveška dejanja, vključno s prisilnim zadrževanjem v nečloveških pogojih.
S tem je kršil člen 5 Statuta Sodišča.*

Jaz sem varoval

Tožilstvo zahteva, da se obtoženi spozna za krivega vseh zgoraj navedenih točk in obsodi v skladu z določili Statuta.

Ubijali smo s puškami
včasih smo koga do smrti tudi pretepli
velikokrat smo po tem, ko so umrli
vzeli njihove ure
imeli smo škatlo, kamor smo dali tiste lepše
dražje
ko smo ob večerih kartali
je zmagovalec dobil uro
jaz sem jih dobil pet

ena od njih je bila najboljša
najdražja
najlepša
vse sem zakopal na vrtu za hišo
ker sem vedel
da me bo žena vprašala, kje sem dobil drago uro
kje sem jih dobil toliko
in o tem nisem hotel govoriti
nisem govoril o tem
kaj smo počeli
čeprav tega nismo zares skrivali
in vem, da je vedela
vedela je, da se vračam s smrtjo na oblekah
da vnašam v stanovanje
na podplatih svojih škornjev
vonj po železu
nisem želel razmišljati o tem
ljudi, ki sem jih ubil
sem ubil ponosno
hladnokrvno
ampak tudi nekako
distancirano
če je to prava beseda
nisem bil krvoloč
nasilen človek
v tem nisem užival
nisem ubijal sadistično
nisem ubijal, ker sem sovražil človeka
ampak zato, ker so ti ljudje
predstavljali sovražnika
ker so bili sovražnik
ker niso spadali zraven
bili so tujci
tujki
morali smo se boriti zase
se zaščititi
to smo verjeli
to smo verjeli
to smo verjeli
to so nam rekli
in smo verjeli

Ko sem izvedel za vse, kar je počel moj fotr,
sem se enkrat vprašal, kaj mi je naredil
s tem mislim vse,
kaj mi je dal,
kaj sem nehote vzel,
kje v meni biva on,
kaj mojega je sestavljeno iz njega,
kako je vse,
kar je storil,
odločalo o tem,
kje sem
kdo sem
stal sem sredi jebene Ljubljane
Fužine,
potem Dravlje
zdaj jeben Šentvid
stal sem med bloki,
se gugal na gugalnici,
skrivaj kadil cigarete,
ki mi sploh niso bili zares okusni,
s perifernim vidom opazil otroke,
ki so sramežljivo čakali,
da se poberem z gugalnice
in se bodo šli lahko igrat
gledal sem te otroke,
te slovenske otroke,
te otroke iz stanovanj,
ki niso dišala po drugačni hrani
in v katerih niso govorili drugega jezika
Tujec sem. Tuj. Tujek
v napoto
čefur s potlačeno
mislim
skrivno identiteto
da ne bom poleg tega
da sem južnjak
tudi sin morilca
pri tem dejstvu
ni nihče prizanesljiv
moj oče je morilec
in jaz živim v Šentvidu

jem kebab
in ustrahujem otroke
ker sem prepričan
da me gledajo drugače
ker sem drugačen
ne pa zato, ker se želijo gugat.

Nisem kriv.

Preden sem ugotovil
da moja država ni zares država
je trajalo zelo dolgo

Ko sem bil majhen
sem moral vsak drugi dan v trgovino
mama mi je dala nekaj denarja
in me poslala po kruh
nosil sem ga v naročju
toplega
tesno ob trebuhu
da mi ne bi padel
tako sem kasneje
držal vrat
roke zavite okoli
nečesa toplega
roke
ki jim mama reče
naj držijo kruh
roke
ki jim nekdo reče
naj držijo vrat

moja država je naenkrat postala del
del druge države

ki ni bila moja država
tega nisem razumel
moj oče je živel v svoji državi
jaz pa sem se moral naučiti
da je to ozemlje večje
in drugačno
in da na njem
živijo drugi ljudje
kot tisti
o katerih je govoril moj oče
in da sem jih že srečeval
le da nisem vedel
meja je izgledala čisto drugače
kot sem si jo predstavljal
ko sem bil majhen
in pomenila
je nekaj čisto drugega

nisem imel slabe vesti
ne zares
na nek način je še vedno nimam
ne smem je imeti, ker bo drugače življenje nevzdržno
pa tudi...
tako je pač bilo
tako se je moralo zgoditi
bilo je prav
vse, kar se je zgodilo
je bilo prav
zdaj je za mojega sina so zgodovina
in za otroke ljudi, ki sem jih ubil
je to zgodovina
jaz sem nedolžen
jaz nisem kriv
bila je zgodovina
to je zahtevala zgodovina
tisti trenutek
se je vse zgodilo tako
da smo jih morali ubiti
vse, kar smo slišali
občutek, da moramo poskrbeti za svoje ljudi
svoj narod

svojo kulturo
da jo moramo zaščititi
da se moramo postaviti zase
spet
da se moramo boriti
ker je to zapisano v nas
ker smo narod, ki se je že boril
že vztrajal
že žrtvoval
in se mora zdaj znova
boriti za svoje mesto
v državi
v zgodovini
ne počutim se krivega
bil sem del nečesa
kar je bilo prav
rekli so, da je prav

Prvo leto po prihodu v Slovenijo
me mama ni vpisala v šolo
to je bil zanjo čas za pripravo
za brisanje dokazov
za mojo zaščito
vedela je, da bom enkrat izvedel,
kaj točno je pomenil najin odhod
in do takrat mi je želela nadeti plašč anonimnosti
s katero bom lahko razpolagal
kot se bom odločil
to je pomenilo spremembo priimka
čemur sem tako besno ugovarjal
da sem zbežal iz prvega termina na upravni enoti
ker nisem hotel njenega priimka
do tistega dne sploh nisem vedel
kako se je pisala
njena starša sta bila moja edina stara starša
zato sem ju vse življenje klical
deda in baba
včasih baka, če je bila bolna ali utrujena
nisem vedel niti, kako jima je ime
kaj šele, kako se pišeta

in zdaj bom nosil tuj priimek
priimek, ki je v mojih očeh pomenil
zavrnitev mojega očeta
očeta, za katerega sem na avtobusu za Slovenijo
izvedel, da ga najbrž ne bom nikoli več videl
Videčemo. Ali sigurno čemo neko vreme biti sami. Žao mi je.
ko je to rekla, sem jokal
prvič po dolgem času
sem jokal kot majhen otrok
ves ta čas se mi je zdelo samoumevno
da bo pripotoval za nama
kako lahko ne bi?
to je bila očetova naloga

Ščutil sem
pred grožnjo
to je včasih vedel
ko je bil majhen
in je vsem razlagal
da sem jaz ščutil državo
pred nevarnostmi

Vse to je prišlo približno hkrati
eno za drugim
hitro
zemljevid moje države je bil drugačen
koga je potem
moj oče
odganjal?
kje je stal
na kateri črti
v katerem mestu
komu je prepovedoval vstop
koga je preganjal
kdo so bili ti ljudje
ki so nas ogrožali

ali spet prihajajo nazaj
zakaj sva potem zapustila
tisto
pol-državo
v kateri smo odraščali
ali se spet vračajo isti ljudje
ali se bo oče spet boril z njimi
ali je to nevarno zanj
zakaj pa potem greva
zakaj greva
zakaj greva nekam
kjer govorijo čisto drug jezik
zakaj pišejo drugače
njihove črke izgledajo čudno
ne razumem jih
zakaj potem oče ni šel zraven
kaj je to druga vera
zakaj živimo daleč od države
ki je naša
zakaj živimo znotraj tuje države
zakaj smo hoteli ta kraj zase
kaj je ozemlje
kaj je druga vera
kdo je imel prav
komu verjamem
zakaj ne smejo drugačni k nam
ali sem jaz slab
ker sem drugačen
v drugi državi
z drugo kulturo
ker iščem v njej zavetje
ali bi moj oče
če bi bil Slovenec
iztrebil mene in mojo mamo
ker sva tujca

nisem imel nočnih mor
nisem kričal v spanju
ali videl njihovih obrazov
vsega tega, o čemer govorijo
o čemer z moškimi iz vojne

nismo nikoli govorili
ko smo pili rum
in šnops in kartali tako
kot med vojno
in nekateri moški so imeli na roki ure
prepoznal sem jih
vsi smo vedeli
nekateri pa so jih takoj
ko je bilo konec
tiho
sneli
iz sanj sem se preznojen
in tresav
zbujal samo
ko sem sanjal
srne
ko so prijatelji
počasi izginjali
ko so jih odpeljali
zaprli
obtožili vojnih zločinov
sem vzel svojo puško
to isto
in v gozdu streljal živali
race
svinje
včasih za hrano
včasih kar tako
največ je bilo v gozdu za našo hišo
srn
bili smo edina hiša daleč naokoli
do Bogdana
prvega soseda
sem hodil dvajset minut
zato so se srne sprehajale čisto blizu naše hiše
mislile so, da so varne
le tu pa tam
so videle kakšnega človeka
začel sem jih streljati
njihova gibka
svilnata telesa
so padala na zemljo

z nenavadno močnim trkom
pod njihovimi trupli
so se zlomile korenine
speštale so se gozdne jagode in borovnice
njihov sloki vrat je obležal v dolgem loku
in njihove črne oči
so me gledale, ko sem odšel mimo

Tožilstvo bo predložilo dokaze.

Izrekam se za nedolžnega.
Izrekam se za nedolžnega.

Kaj pomeni ta vera?
ta moja vera
kaj mi pomeni
in kaj mi pomeni nacionalnost
kaj vse sem se narobe naučil
ko sem fantaziral
da bom vojak
da bom v vojni pobijal
kot moj oče
moj oče
ki me je narobe naučil
kako izgleda zemljevid sveta
in kako izgleda svet
moj oče, ki me je naredil
v sina morilca
v vsakem primeru
ker sem nekoč vendarle nosil ta priimek
moj oče, ki sem ga gledal
in ljubil
katerega ljubezen
je prva ljubezen
ki sem jo poznal

Izrekam se za nedolžnega

če jih ne bi mi
bi oni nas
a ni to jasno
moraš se zaščititi
vedno
neko zimo je zapadlo neskončno snega
zmrznile so pipe
in veje na našem drevesu za hišo
nosil sem vodo iz vodnjaka
ob robovih kovinskega vedra
je iz mojih mehkih prstov
tekla kri
moral sem mežikati
da sem videl hišo
do katere sem gazil
po visokem snegu
nasproti je pritekel naš pes
ovčar
z veliko kosmato glavo
za njim je pritekel moj oče
ga zgrabil za ovratnico
in ga udaril z lopato
po veliki
kosmati glavi
tepel ga je dokler ni obležal
v belem snegu
temen madež
pred mojimi škornji
ugriznil je mojega očeta
nikoli nisem izvedel zakaj
vedel pa sem
da se je moral moj oče
zaščititi
to me je naučil

V cerkvi v Šurkovcu
sem stal ob babici
ki je med mašo tiho premikala ustnice
vsakič, ko sem bil med počitnicami pri njima
sem hodil z njo na mašo
jo držal pod roko

njeno majhno krhko telo
samo ob njej sem se počutil velik
in močan
samo ona se je lahko oprla name z vso težo
in jaz sem jo držal pokonci
nisem bil zares veren
nisem niti vedel
kaj naj bi to pomenilo
verjel sem v to zgodbo
bolj kot teorijo
ki je zame pomenila dejstvo
kot pa karkoli drugega
tako se je pač začel svet
in zmolil si
ko je bilo treba
tako kot v trgovini plačaš za kruh
to mi nikoli ni pomenilo nič drugega
kot opravek
o katerem nisem niti malo razmišljal
ko sem izvedel
da je moj oče sovražil tiste
ki so verjeli v drugačno zgodbo
ki so izrekli
druge besede
nisem mogel razumeti

Oni niso spadali zraven
to je dejstvo
za nič večjega ne gre kot to
da niso spadali zraven
in da tega niso razumeli

Smešno je, da sploh ne vem, kako je moji mami uspelo
kako mi je uspela zatajiti vse
kar je vedela

kako sem sploh pristal na to
da sem vse svoje življenje spakiral
in sedel na avtobus
tisto prvo leto
ko nisem hodil v šolo
ko sem se učil jezika
in pisave
sem veliko zahajal v knjižnico
mama me je spodbujala
da se bom največ
in najhitreje
naučil z branjem
Knjige su brezplačne, sine moj, uzmi ih i nauči nešto.
zdaj pomislim, da je vedela
da bom slej kot prej naletel na računalnike
ali knjige o vojnah
ne nujno o tej
naši
ampak tudi o drugih
in da bom naletel na besedo genocid
ki jo bom nekaj tednov kasneje slišal po televiziji
ob omembi svojega očeta
ravno takrat, ko bom pri svojem edinem prijatelju
ki sem ga takrat imel
Denisu
ki je živel v sosednjem bloku in sva na dvorišču igrala nogomet
ki je imel očeta Bosanca
ki se bo glasno zadrhl
ob imenu mojega očeta
ob priimku, ki sem ga ravnokar oddal
zavrnil
zatajil
Jebem ti mater, odvratna svinjo, crkni!
tako je pritekla njegova žena
ne pred otroci, no, Rajko, jebote
ne da bi se poslovil sem stekel domov
Denisu sem se potem nekaj časa izogibal
ker me je bilo sram
potem pa je čez kak teden pozvonil na mojih vratih z žogo
in o incidentu ni nič spraševal
ne vem, če sta njegova starša vedela
ali če je moja mama koga posvarila

najbrž ne
takrat ji nisem povedal
zakaj sem prišel domov ves vznemirjen
in se ji zjokal v objemu
prvič sem jo o tem vprašal tisti dan, ko sem v knjižnici v računalnik
prvič napisal ime svojega očeta
bral sem članek za člankom
s slovarjem dešifriral besede, ki jih še nisem poznal
in nato stekel v pritlični wc
in bruhal
dolgo sem sedel v parku
nato pa me je dež pregnal domov
Jel' ga još voliš?
sem jo vprašal
po izrazu na njenem obrazu
mi je bilo jasno
da ve, kaj sem odkril
ne vem, zakaj je bila to prva
in za nekaj časa edina stvar
ki sem jo vprašal v zvezi z očetom
kot da me je zanimalo le to
če ga še lahko imam rad.

Ko mi je povedala, da je noseča
sem bil srečen
vojna se je končala
živeli smo na svojem ozemlju
na ozemlju, ki sem nam ga izbral
moj sin bo stal na zemlji
za katero se je njegov oče boril
v katero je verjel
in ki jo je ščitil
svojemu sinu bom lahko povedal
da ta zemlja
ni samoumevna
da bo moral morda tudi on
nekoč poskrbeti za to zemljo
da jo mora varovati
razumeti, kaj pomeni
kakšen simbol je ta zemlja

veselil sem se
da bo na moji zemlji
še nekaj mojega
nekdo, za katerega sem se boril
da bo lahko prišel
na to zemljo

Še zdaj včasih pomislim na to
na to, da je ubijal
da je jemal življenja
da je presojal
kdo bo živ
tudi če je samo
opravljal nalogo
čeprav ne, ne pristajam na to
ne pristajam na to, da smrt lahko pomeni nalogo
da je lahko avtomatizirana
da se lahko s temi izrazi sploh razpolaga
moj oče je ubil človeka
ubil je ogromno ljudi
ne, tega ne vem
ampak bil je del pokola
in tega me je bilo najbolj strah
ker sem vedel
da mu za to ne morem
ali ne smem
odpustiti
da ga je to spremenilo
to dejstvo ga je v mojih očeh moralo spremeniti
in to sem sovražil
naenkrat ga nisem mogel samo pogrešati
ampak imeti slabo vest
da pogrešam nekoga
ki ga ne bi smel nihče pogrešati
zaradi katerega je toliko otrok
pogrešalo svoje očete
zaradi tega sem se trudil odrezati ta kos svojega življenja
vse do trinajstega leta sem se hotel izbrisati
uničiti vse, kar je do takrat gradilo moje življenje
in začeti znova
začeti tako

da sem si za svoje nove sošolce
izmislil zgodbo
o očetu, ki je umrl na poletu v veselje
nekateri mi niso verjeli
nekateri so me poslušali z odprtimi usti
in mi zavidali – kljub temu, da sem ostal brez očeta, mi je ta oče vsaj podaril zgodbo s katero
se lahko pred drugimi pohvalim
vseeno mi je bilo za tiste
ki so ob teh zgodbah zavijali z očmi
in govorili, naj si neham izmišljevati
vseeno mi je bilo, ker je na nek način
ta oče postal moj
v njem je bila verzija mojega očeta
ki sem jo lahko imel brezsravno rad
nosil je njegovo ime
in njegovo telo
ki me je poljubilo vsakič
ko je se je vkrvalo na raketo
me potrepjalo po glavi
in reklo
mahnut ću ti s neba
ta oče je bil moj spopad z ljubeznijo
ki je nisem mogel zavreči
kljub dejstvu
da je moj oče ubijal nedolžne ljudi

Za roko sem jo zaprosil na Olimpijskih igrah
prvič sva bila v Sarajevu
bila je kar nekaj let mlajša od mene
ampak lepa in potrpežljiva
ko sem jo spoznal
ni znala skoraj ničesar skuhati
ampak se je želela naučiti
sanjala je o kosilih, ki jih bo pripravila za svojo družino
Momo nama je stesal mizo
izbrala sva masiven kos temnega lesa
za njo je lahko sedelo osem ljudi
želela si je veliko otrok
vsaj pet
meni je bilo za to vseeno

nikoli nisem posebej razmišljal
če si želim biti oče
zdelo se mi je samoumevno
da spoznaš žensko, ki ti bo rodila otroke
ti otroci ti potem pomagajo kositi travo
delati okoli hiše
in veselil sem se
da jim bom povedal
kaj ta hiša pomeni
in kaj pomeni
da so se rodili
ravno v to državo
kdo so s tem postali
na koncu sva imela samo enega otroka
med porodom je skoraj umrla
zato so zdravniki odsvetovali ponovno nosečnost
bila je dobra mama
ampak je ljubezen za pet otrok
dala enemu
in ga razvadila

Ko sem bil majhen
sem mislil, da je zakon to, da dva spita v isti postelji
in da imata otroka
takrat nisem videl
da je bil vsakič
ko sem ponoči prišel k njima
med njima prostor
da sta bila vedno obrnjena na svojo stran
takrat sem mislil, da je to prostor
ki ga puščata zame
ko me bo naslednjič tlačila mora
in me bo strah spati sam

Nisem jih sovražil
ne gre za sovraštvo
gre za red
za naloge

za navodila
za to
kdo je z nami
in kdo ni
kdo je naš
in kdo ni
to je bila vojna
za nič drugega ni bilo prostora
moralimo jih nagnati
oni so bili
nevarni

ko sem jo vprašal
če ga še ljubi
je rekla samo
žao mi je, sine
me objela
in rekla
volim te, znaš
bal sem se vprašati znova
bal sem se zahtevati odgovor
bal sem se vprašati še kdaj
karkoli
v zvezi z njima
karkoli dlje od vpljudnosti en do drugega
ki sem ji bil priča
in enega prizora
na derneku
ko sta se napila
in objeta plesala
vso noč
takrat sem bil jezen na njiju
ker se nista ukvarjala z mano
ker sta me pustila sedeti na klopci
med pijanimi sosedi
ure čez moj čas za spanje
mislil sem na očetovo roko na maminem boku
in nikoli več je nisem nič vprašal

Moje telo počiva na razbeljenih kamnih
utrujeno je in žejno

ne more se več potiti
to mi prija, na nek čuden način
ne maram potenja
znoja, ki kaplja s čela preko temen
vse do brade
in nato zdrkne v ključnico
tam se spremeni v jezero
zdaj je v moji ključnici samo bela sol
od daleč slišim glasove
govorijo moj materni jezik, ampak so popačeni
predstavljam si, da ta jezik izgovarjajo pošasti
dlakave zveri z velikimi glavami
dolge nohte imajo s katerimi praskajo po zemlji, da se iz nje vlije voda
razpraskajo nebo, da začne snežiti
da prvič v življenju vidim sneg
da sem očaran
da ga zapade toliko, da odpade šola
in mi otroci se ves dan kepamo, delamo snežake in se sankamo
Mileva prisede na Četkove sanke
spustita se z najvišjega dela hriba
skoraj čisto z vrha
ker je Četko najpogumnejši med nami
in ker mu je všeč, ko ga Mileva stiska okoli pasu
tako hitro se spuščata, da Blagica zakriči
vendar so bile sanke prehitre
in Četko prepogumen
in Mileva leži pod sklonjenim brezovim deblom
rdeča barva curlja v bel sneg
iz bele lobanje
Blagica steče po pomoč
jaz pa še kar nabiram kepe
naročje imam polno novozapadlega snega
kepe mečem v Milevino telo
ona pa se ne premakne
to je prva slika, ki jo vidim
čeprav se nič od tega ni tako zgodilo
čeprav je bila v resnici pomlad
in je Mileva padla s stare češnje, ko smo neko poletje robutali sadje
ne vem, zakaj sem pomislil na sneg
in zakaj sem se spomnil ravno na Milevo
na katero nisem pomislil že odkar me je mama okregala
da bi lahko kdorkoli od nas umrl

in se nisem več smel družiti z njimi
od takrat nisem več kradel
niti sadja
to pomislim, ko me prvič peljejo v Haag
skozi okno vlaka
gledam nasad češenj

Enkrat so pili v naši hiši
prijateljev ni velikokrat povabil domov
raje je šel od doma
spomnim pa se redkih večerov
ko so sedeli za našo ogromno mizo
preveliko za nas tri
bili so sami moški-gore
da ob njih moj oče
ni več izgledal tako ogromen
kot ob meni in mami
takrat, ko so se dobili
sem vedno moral spat preden so prišli
vendar nikoli nisem mogel zaspat
bedel sem in poskušal dešifrirati njihove besede
skozi vrata svoje otroške sobe
in čez kakšno uro me je radovednost premagala
in sem se prikradel za obok kuhinje
enkrat sem slišal
kako je moj oče rekel
Žene su ti kao auto, prvo sjajne i pune energije, a posle nekoliko godina samo trošak.
vsi moški-gore so se režali
enemu je iz nosa špricnila pijača
drugi je s pestjo večkrat
udaril ob mizo
režali so se, dokler niso bili rdeči v obraz
tudi jaz sem se zarežal
čisto tiho
v temi hodnika
sem se smejal tej šali

enkrat, bil je star mogoče enajst
dvanajst
bilo je tik pred mojo aretacijo
je tudi on padel z drevesa
v sadovnjaku pri starih starših

prišel sem ponj in po zelenjavo z vrta
nekaj svežega mesa
bilo je ravno po kolinah
tega se spomnim
ko sem prišel je bilo meso razporejeno po mizah
kri je curljala s plastičnih prevlek
sina so poslali, da je šel nabrat nekaj suhih vej
v zraku je bil jedek vonj krvi
in ob lopi krvave brusne palice in sekire
ob njih čebri prašičje krvi
in mlin za meso
in nato krik mojega sina
in nato trušč
in nato tišina
odkorakal sem za hišo
gazil po odpadlem listju
vse je bilo tako, kot v vojni
oglušujoča tišina in hrskanje tal
prva slutnja zmrzali
in telo
sredi listja
Šta si se penjao, budalo jedna? Grane su ti dole!
sem se zadrhl
ni bil pri zavesti
baka je kričala
mu ovijala glavo v obkladke
ga polivala s čajem
zavijala v odeje
Nije mu ništa, kakva bolnica, preosetljiv je, ne brini. Doći će sebi.
a ni prišel k sebi
vse dokler ga niso peljali v bolnico
takrat me je prvič zbodlo
da nisem imel prav
da sem ga podcenjeval
na nek način
da je bilo stanje resno
jaz pa sem spregledal
svojega sina
in bi ga pustil umreti
ne da bi sploh trznil

Enkrat sem nekoga udaril
na začetku šole v Ljubljani sem vedno prenašal udarce
nisem jim hotel dajati dodatnih razlogov
da bi se spravili name
potem pa je kar naenkrat
nekaj v meni počilo
začutil sem jezo
in zlobo
ki je nisem poznal
ki se vame še nista prikradli
na tak način
spravil sem se na največjega
iz skupine fantov
ki so se norčevali iz mene
ne spomnim se več
kaj je bil povod
vem pa, da je bilo nekaj banalnega
nepomembnega
prvič v življenju sem stisnil pest
ne iz strahu
ali neučakanosti kot prej
ampak zato, da bom nekoga udaril
zadel sem ga naravnost v čeljust
kot da bi nekaj v meni
znalo
tepsti
kot da me je vodil mišični spomin
ki ni bil moj
kot da sem ga udaril z udarcem
ki ni bil moj
in strah me je bilo
da je bil ta udarec očetov
ustrašil sem se
da bom zdaj zmožen
početi isto
in za trenutek sem pomislil
če je bila ta jeza
ista
kot jeza mojega očeta v vojni
če se je boril, ker je čutil to isto jezo
najbolj me je prestrašilo
da bi ga lahko takrat mogoče razumel

in zdaj poskušam biti zaradi tega boljši
kot je mogoče v moji naravi
samo zato
ker si tako močno trudim dokazati
da ne bi mogel biti enak

ko ga je odpeljala
nisem jokal
bil sem jezen, ker so me preganjali zaradi nečesa, kar v svojem bistvu
ni bilo narobe
kar se je zgodilo iz nečesa
plemenitega
mislil sem
da bo minilo
da bosta prišla nazaj
ampak v tem prepričanju
so minevali meseci
in leta
in od njiju ni bilo glasu
ko so me drugi zaporniki
tako po aretaciji
spraševali o moji družini
sem ga zatajil
rekel sem si
da je to iz lenobe
ni se mi dalo časkati
želel sem tišino in mir
ampak mogoče
sem si želel
da mu zaradi tega ne bi bilo treba biti težko
temu otroku
ki sem ga učil
kar sem znal in vedel
in ga zaničeval
ker ni bil tak, kot jaz
ker se je samo trudil biti tak
to me je poniževalo
vse dokler
ga nisem po toliko letih videl
na balkonu
visoko nad mano
ko je čakal

na mojo razsodbo
takrat se mi je prvič zazdel
večji
in boljši kot jaz
ki mu nisem poslal niti enega pisma
niti enega opravičila
da je moral začeti
v drugi državi
da sem mu v boju za prihodnost
uničil prihodnost

Gledam ga
svojega očeta
on pa ne gleda mene
prvič po dolgem času
se na nek čuden način počutim otroka
prvič po tem, ko sva z mamo zapustila naš dom
kot da bi bilo ves ta čas
v Ljubljani
v resnici samo neko začasno vzporedno življenje
in sem šele zdaj
v prisotnosti obeh staršev
začutil nekaj
kar mi je ves ta čas manjkalo
kar me je oblikovalo in določalo
kar me je opomnilo na to
da sem bil od dneva odhoda
drug človek
in samo zdaj
ko sem ju spet videl v istem prostoru
se je napolnilo nekaj
kar čutiš samo takrat
ko se lahko spet počutiš kot otrok
to me prestraši
nočem, da lahko še kaj pogrešam
iz tistega življenja
nočem, da je toplo
in znano
to, kar čutim
hočem, da je ta nov človek
iz Ljubljane

nekaj mesecev po moji aretaciji
sem dobil pismo od Vuka
na koncu pisma je napisal
i sada je kasno,
svako se vraća svom životu,
koji više nemaju dodirnih tačaka
i ja sam tolike greške napravio,
da sam ipak kriv.
Vuk je bil tisti, ki me je izdal
Z Đorđem sta, da bi se izognila kazni
izdala vse, ki smo bili skupaj z njima v isti brigadi
predstavljal sem si
da je na Vukovi roki še vedno tista ura
ki jo je zadel med igro pokra
in ga zato sovražim
nihče ne ve
da so moje ure
zakopane pod našo češnjo
tudi sinu nisem nikoli povedal
pa bi moral
ko so me aretirali
da bi jih lahko prodal
in bi jima bilo lažje
ko sem prebral to pismo
sem prvič v svojem odraslem življenju
prvič po tem
ko mi je pri devetih letih
umrl pes
zajokal
skoraj neopazno
mi je iz oči stekla solza
ki sem se je sramoval
in jo takoj obrisal
čeprav sem bil v celici sam
je bilo to zame isto sramotno

Najhuje je to
da na nek način

sploh ne gre za vse tiste
ki jih je ubil
ampak zame
ja, zame gre
pizda
za otroka, ki je ljubil očeta
ker si otrok in pač ljubiš očeta
in ker je tvoj
in ker te je vzgajal
in se zate žrtvoval
in ker ti je najbližje
in hočeš, da bi bil všeč tistemu, ki ti je najbližje
ki največ vidi
in ve
o tebi
in ga ljubiš in ljubiš in si slep
in potem odrasteš in vidiš
da je zajebal
da ni bil dober oče
da te niti ni tako zelo videl
kot si mislil
upal
pizda
in poslušaj Manuja Chaoja
ki si ga odkril
nedolgo nazaj
in ga začel religiozno poslušat
in si obseden
in se zdiš sam sebi najboljši
najjači
in si misliš
jebiga
el viento viene
el viento se va¹
in se ti zdi
lajf je lep
in potem se spomniš da je tvoj fotr
zajebal
in da je tebe zajebal
ultimativno

¹ *Veter pride in veter gre*. Verz iz pesmi *El viene* Manuja Chaoja

in si zaradi tega težko najjači
ker si pojeban
za zmeraj
in za karkoli mu uspeš oprostit
mu za to ne moreš
ker si to ti
in živiš s sabo za celo življenje
in hočeš vsak dan
odjebat samega sebe
da se ne gledaš
da ne izgledaš kot on
kot nek spomin nanj
in zato
si želim
hočem
da ga zaprejo
obsodijo
namesto mene
čeprav je itak kriv
hočem da ga pojebejo
ga eliminirajo iz mojega življenja
namesto mene
naj se jebe
naj ga zaprejo
da ne bom rabil vedet
da je nekje na svobodi
moj fotr
ki mi je uničil lajf
in hočem da ga zaprejo
da ne obstaja več možnost
da bi bil še naprej lahko
njegov sin

Ko je bila noseča
je začela v četrtem mesecu krvaveti
vsi zdravniki so rekli
da bo morala splaviti
vsi razen enega
ki je rekel
da se lahko poskuša borit
da bo morala ležati vse do poroda

domov sva se peljala z vlakom
najmanj je tresel
zakupil sem ves kupe
da je lahko ležala
in sva se, borila sva se
da se je rodil
moj sin
in zdaj bodo izrekli
obsodbo
po katero sta prišla
ženska, ki se je borila in njen sin
prešine me
še zdaj
še tukaj
ko ga ne gledam
in ne vem niti dobro, zakaj
in so stvari
ki jih ne morem nikoli izgovoriti
na katere ne morem niti misliti
niti mrmraje
niti pri sebi
ker se bo zrušilo vse moje življenje
in to je misel
da bi bilo lažje
če me razglasijo za krivega
da mi ne bo treba reči, ne vem, kdo si
in da njemu ne bo treba reči, vem, kdo si

in hočem da rečejo da ga zapirajo do konca njegovega življenja
da je dobil dosmrtno kazen
da se je raketa mojega očeta
razstrelila
da gledam v nebo
da gledam kako leti očetova raketa skozi zrak
skozi troposfero
in potem stratosfero
in mezosfero in termosfero
in na koncu egzosfero
kjer se atomi počasi izgublajo v vesolje
in očetova raketa se tudi izgublja v vesolje
in prav na tem lomu

na pregibu vesolja
se njegova raketa vžge
in implodira
in mojega očeta s kovinskimi koščki razfuka po vesolju
in eksplozija je brez zvoka
ko se to zgodi je vse tiho
vidim jo, ampak je ne slišim
in nobenega ognjenega ognjemeta ni
samo koščki mojega očeta
kot razstreljena telesa v moji domovini
lebdijo v črnini
in jaz lahko na zemlji jočem
na zemlji ga lahko objokujem
mojega očeta heroja
in njegovo smrt
hočem, da je kriv
ker je kriv

Po celoviti preučitvi dokaznega gradiva in po zaslišanju obtoženega ter oceni njegove vloge, sodišče zaključuje, da obtoženemu zaradi pomanjkanja dokazov ni mogoče pripisati kazenske odgovornosti za zločin genocida ali druge obtožene zločine.

Sodišče zato razglasa, da je obtoženi Milan Matić v vseh točkah obtožnice nekriv.

Sodišče odloča, da se obtoženega nemudoma izpusti iz pripora, razen če ni zadržan na podlagi druge sodne odločbe.

Sojenje s tem zaključujemo.

KONEC

2 Dramaturška analiza: Klemen Kovačič: *Tvoj boj*

2.1 Uvod

V dramaturški analizi diplomske naloge analiziram dramsko besedilo *Tvoj boj* (Klemen Kovačič, 2024), ki je nastalo kot uprizoritvena osnova za avtorjevo magistrsko predstavo *Agmisterij*. Čeprav gre za samostojno besedilo, ga lahko razumemo tudi kot del performativnega procesa, saj je bilo zasnovano tako, da besedilo ni zgolj literarna predloga, ampak integralni element uprizoritvene celote. *Tvoj boj* sem izbrala zato, ker ponuja pomembne formalne in vsebinske iztočnice za primerjavo z mojim lastnim dramskim besedilom, predvsem na ravni strukture in načina gradnje dramatičnosti brez klasičnega konflikta. Obe besedili povezuje fragmentarna, spominsko zasnovana pripoved, močan fokus na notranjem monologu ter raziskovanje identitete skozi niz osebno pomembnih prizorov. Medtem ko Kovačičevo delo gradi iz intimne, pogosto nostalgичne rekonstrukcije otroštva in družinskih odnosov, moje besedilo to formo preoblikuje za obravnavo politično in zgodovinsko obremenjenih tem – vojna, genocid in migrantska izkušnja – vendar obdrži fragmentarnost, afektivno logiko spomina ter podrito časovno strukturo.

Namen dramaturške analize o *Tvojem boju* je predvsem raziskava forme in njene povezave z vsebino, ki jo izgovarja, kot modela za razumevanje in artikulacijo lastnega ustvarjalnega postopka. Analiza preučuje, kako je mogoče v dramskem besedilu doseči notranjo napetost brez zunanjega konflikta, kako vlogo dramskega subjekta prevzame spomin in kako se lahko fragmentarni zapisi povežejo v celostno emocionalno pokrajino.

Analiza je razdeljena na tri večje tematske sklope. V prvem predstavim pojmovni okvir postdramskega gledališča ter umestitev *Tvojega boja* v ta kontekst, ob primerjavah z izbranimi domačimi in tujimi avtorji. V drugem izvedem podrobno razširjeno analizo besedila (forma, slog, intertekstualnost, uporaba druge osebe, struktura in tematska vozlišča). V tretjem delu povežem ugotovitve z lastnim ustvarjalnim procesom – izpostavim elemente, ki se neposredno tičejo zasnove moje drame in utemeljim, kako ta primerjava osvetljuje dramaturško logiko mojega besedila.

2.2 Okvir postdramskega gledališča in postdramske pisave

Besedilo *Tvoj boj*, ki ga je napisal igralec Klemen Kovačič, ni drama v tradicionalnem pomenu. Besedilo, ki je v resnici monodrama, je nastalo za njegovo magistrsko predstavo *Agmisterij*

(bilo je tudi nominirano za nagrado za mladega dramatika na Tednu slovenske drame v Kranju leta 2025) in ne vsebuje dejanj, prizorov, dialogov ali didaskalij v klasičnem smislu. S tem bi lahko to besedilo označili za postdramsko formo, ki se odmika od klasične dramske oblike, hkrati pa bi jo lahko označili tudi kot poetično dramo. Takšno uvrstitev upravičujejo slogovne in strukturne značilnosti besedila. Čeprav gre formalno za monodramo, torej še vedno za dramsko besedilo, čeprav namenjeno izvedbi za enega samega igralca, je zapis izrazito lirčno zasnovan: ritem nastaja s ponavljanjem besed, konkretni prizori se pogosto prepletejo z metaforičnimi in asociativnimi preskoki, ki prehajajo iz zunanjih dogodkov v notranje podobe, struktura je fragmentarna in subjektivna, zasnovana kot niz drobcev spomina, kjer pomen gradita atmosfera in razpoloženje, ne pa klasični zaplet. Vsi ti elementi besedilo umeščajo bližje poetični drami kot pa tradicionalni dramski formi.

Postdramsko formo, ki preigrava klasično dramsko strukturo, poznamo denimo iz primerov dramatikov, kot so Peter Handke, ki se poslužuje destrukcije klasične dramske strukture in poudarka na jeziku ter notranji govorici, pa Elfriede Jelinek, ki je znana po veliki količini teksta brez ločnic, zgoščeni esejistični jezikovni strukturi in prepletu notranjih monologov ter kolektivne zavesti, in Jon Fosse, ki posega po minimalizmu, fragmentaciji, tihih notranjih pretresih ter zamolčanih konfliktih. Podobno se s formo igrajo tudi slovenski avtorji, med najbolj znanimi gotovo avtorice kot Simona Semenič, znana po fragmentarni pripovedi, prvoosebni perspektivi in pogostem fokusu na travmatični (ženski) izkušnji, Varja Hrvatin, Simona Hamer ter Iza Strehar.

Če se za trenutek ustavimo pri formi besedila, moramo najprej razumeti izraz postdramska pisava. Ta je integralno povezana z razvojem postdramskega gledališča. Za razumevanje tega pojava je nujno vsaj na kratko orisati razvojno linijo moderne drame. Peter Szondi v svoji Teoriji moderne drame (1956) opredeli prelom, ki se zgodi konec 19. stoletja: modernistična drama pretrga z normativnimi oblikami klasične in romantične dramatike ter v središče postavi notranji konflikt posameznika, psihološko motivacijo in realistično reprezentacijo sveta (pov. po Szondi 3–8). Moderno dramsko gledališče – »gledališče dramatike« – je temeljilo na besedilu, katerega cilj je bil ustvariti celovit fiktivni svet, ki ga naseljujejo liki, od občinstva pa zahtevati identifikacijo z njimi. Temeljilo je na t. i. »zaprti formi«, kjer so dogodki motivirani, dejanja vzročno-posledično povezana in zaključena v dramaturško zaokroženi strukturi. Njegov cilj je posnemati življenje in ustvariti »totalen« oz. celovit fiktivni svet, ki ga naseli z liki in od občinstva terja, da v te like popolnoma verjamejo. »Dramsko gledališče ima tudi t.i. 'zaprto

logiko', kar pomeni, da se dejanja in odločitve v neki uprizoritvi zgodijo z razlogom oz. imajo nek upravičen red.« (Tom Nicholas *Theatre and Postmodern theatre: An introduction*)

Zarez v to tradicijo je naredil Bertolt Brecht, ki je s konceptom epske drame zavestno razgradil linearno pripoved in iluzionistično »zaprto logiko« dramske forme. Namesto enotnega fiktivnega sveta je ustvaril fragmentarno, epizodično strukturo, ki naj bi gledalca odtujila od pasivne identifikacije in ga spodbudila k kritični refleksiji. S tem se je odprla možnost za odprto formo drame, ki jo kasneje Lehmann prepozna kot predhodnico postdramskega gledališča: forma, v kateri enotnost časa, prostora in dejanja razpade.

V drugi polovici 20. stoletja so številni ustvarjalci začeli radikalno eksperimentirati s strukturo in formo takšnega gledališča. Izraz postdramsko gledališče je teoretsko utemeljil nemški gledališki teoretik Hans-Thies Lehmann v svoji knjigi *Postdramsko gledališče*, ki je izšla leta 1999 in velja za prelomno delo za razumevanje gledališča zadnjih desetletij oz. konca 20. stoletja. Lehmann opredeljuje postdramsko gledališče kot prakso, ki presega tradicionalno dominacijo besedila in pogosto daje prednost uprizoritvenim elementom – telesu, zvoku, prostoru, medijski tehnologiji – pred narativno koherenco (Lehmann 27–29). V njem trdi, da postdramsko gledališče opredeljuje odklon od prevlade oz. dominantnosti besedila in avtorja ter se nagiba k bolj interdisciplinarnemu pristopu. Lehmann pravi, da se je gledališče stoletja razumelo kot »ponazoritev govorov in dejanj na odru s posnemovalno dramsko igro«, (Lehmann 24) zdaj pa se »postdramsko gledališče upira naslednjim pojmom, vezanim na tradicijo: posnemanje, dejanje, katarza, besedilo, totaliteta, privilegiran (smiselni) govor človeške figure, besedilo vlog, iluzija«. (Lehmann 12)

Sredi 20. stoletja se v evropskem gledališču torej dogajajo radikalne preobrazbe, ki so dodatno spodkopale tradicionalno dramsko formo in pripravile teren za postdramske prakse. Eden ključnih tokov tega časa je t.i. drama absurda, poimenovana in opredeljena v delu Martina Esslina *The Theatre of the Absurd* (1961). Esslin jo povezuje z avtorji, kot so Samuel Beckett, Eugène Ionesco, Jean Genet in Harold Pinter, ki so se odzivali na izkušnjo druge svetovne vojne, holokavsta in občutka eksistencialne brezsmiselnosti. Drama absurda zavrača logično vzročno-posledično strukturo in linearno naracijo; liki pogosto obstajajo v nepojasnenih, statičnih situacijah, jezik pa se uporablja nelogično ali celo kot ovira sporazumevanja (Esslin 6–7). Beckettov *Čakajoč na Godota* (1953) je emblematičen primer antidramske strukture: dogajanje se skoraj ne razvija, akcija je zamenjana z ritualno ponovitvijo, kar pod vprašaj

postavlja tradicionalne dramaturške pojme začetka, sredine in konca. Ti pristopi so ustvarili most med modernistično dramo in kasnejšimi eksperimentalnimi praksami, saj so iz klasične »zaprte« forme izločili katarzo, enotno fabulo in psihološko motivirane like, obenem pa nakazali fragmentarnost, večplastnost in semantično odprtost, ki so jo kasneje radikalizirali postdramski avtorji, kot sta Heiner Müller in Martin Crimp (Lehmann 33–34).

Tudi za slovensko postdramsko gledališče je torej značilno, da se je »raziskovalna pozornost tako v gledališču kot kulturi nasploh od (dramskih) besedil preusmerila k procesom, ki jih – odvisno kakšen kontekst izberemo – lahko imenujemo teatralne, performativne, uprizoritvene ali izvajalske. V luči teh novejših poudarkov se je v gledališču spremenila tako vloga besedila kot tudi besedilo samo«. (Šorli 79) Bolj konkretno to pomeni, da iz gledališča izginjajo naracija in figuracija in red fabule, prihaja pa do osamosvajanja jezika, povišane poetične in čutne resničnosti jezika, izpostavitve subjekta namesto intencionalnosti in pojava subjekta nezavednega namesto jaza. (nav. po Šorli 80) Za to analizo je bolj aktualno vprašanje vloge besedila v postdramskem gledališču – govorimo lahko o dveh vlogah besedila v postdramskem gledališču. Prva vloga je že obstoječe besedilo, ki ni več uprizoritvena predloga, temveč enakovreden konstitutivni element uprizoritve. Druga vloga označuje besedilo, ki nastaja v procesu kot enakovreden, v ničemer privilegiran element uprizoritve, kot ne več dramsko besedilo, pač pa kot besedilna pokrajina, ki presega tradicionalno delitev v literaturi na tri vrste (lirika, epika, dramatika). Gre torej za obraten proces: od besedila k uprizoritvi in od uprizoritve k besedilu, v obeh primerih pa je nekdanje hierarhično razmerje porušeno oz. se vzpostavlja na novo.

2. 3 Analiza drame *Tvoj boj*

Omenjena klasifikacija dramskega besedila pokriva tudi značilnosti teksta *Tvoj boj*, v katerem se prepletejo vse tri zvrsti, hkrati pa besedilo s tem na določen način vse zvrsti tudi zavrže. V povezavi s Kovačičevim besedilom moramo omeniti tudi intertekstualnost. To je pojem v literarni teoriji, ki označuje, da posamezno besedilo ni popolnoma samostojno, temveč se nanaša na druga besedila, jih povzema, parodira, transformira ali z njimi vstopa v dialog. Gre torej za mrežo sklicevanj, ki jih avtor vključi v svoje delo.

Kovačičevo besedilo je niz spominskih prizorov, ki se brez stroge kronologije sestavljajo v osebno zgodbo od otroštva do odraslosti. Začetek je razmišljanje o tem, kje se zgodba sploh začne – pri prvem pomembnem dogodku ali pri prvem spominu, prvi sreči – in skozi to premišljevanje vstopa v niz slik, ki prehajajo od otroške radovednosti in veselja do trenutkov sramu, hudobije in strahu: od nakupa gramofona in občutka varnosti ob poslušanju plošč, do igranja s petardami in nevarnimi poskusi s prijatelji, ki se nekoč končajo z opeklinami na obrazu in zbližanjem z očetom, ki mu pomaga pri okrevanju. V ospredju so tudi prizori iz šolskih let – ponos in drobna tekmovalnost ob zbiranju nalepk, zamere in izdaje med prijatelji, tatvina zapestnice novega sošolca ter otroške igre z bratom Krištofom, kot na primer nadevanje »porednih« imen nogometašem, sreča ob smehu in ponosu ob teh imenih ter sram ob tem, ko ta seznam imen odkrijeta starša. Odnos z bratom je tesen, a tudi zaznamovan s tekmovanjem in majhnimi zmagami. Prisotni so trenutki izgubljenosti in ranljivosti, kot trenutek, ko se subjekt izgubi na smučišču in ga je strah, dokler ga ne najdejo, ali padec po stopnicah, ter intimna opazanja telesa očeta in mame, njunih navad, bolezni in staranja. Posebno mesto imajo prizori z očetom, največkrat v tišini med hojo. Z mamo so povezani prizori nežne skrbi, od otroških večerov na balkonu do skupnih trenutkov v bolnišnici po operaciji, ko je moral skrbeti zanjo. Pripoved vključuje družinske preizkušnje, kot so rojstvo mlajšega brata Jerneja s tumorjem in njegovo okrevanje, pa tudi izguba nerojene sestre, ki je ne spremlja čustveni spomin, temveč občutek praznine. V zgodbo so vtakane bolezni, predvsem migrene, in način, kako jih mama kot medicinska sestra prepozna in pomaga preživeti. Govori o smrti in prvi izkušnji z njo, ko umre dedek, ter praznjenju hiše, kjer se mu je toliko zgodilo. Besedilo se zaključi z občutkom, da so ti drobci, prizori – spomini – gradniki identitete, da so prav oni, v svoji nepopolnosti in selektivnosti, tisti, ki ustvarjajo pripovedovalca in nosijo težo njegovega »boja« s samim seboj in svetom.

Kovačič svoje besedilo uvede z osnovnimi dramaturškimi kategorijami dramskega teksta – dramske osebe, dramski prostor in dramski čas. Doda tudi »navodila« za uprizoritev. Vendar je že tu moč slutiti, da se tekst odmika od klasičnega prostora in časa. Čas in prostor dogajanja sta namreč spomin, za osebe pa napiše: »vse resnične osebe so izmišljene, le izmišljene so resnične«, kar je citat iz dela Georgija Gospodinova *Časovno zaklonišče*. Tu se že napoveduje začetek teksta, ki je poln intertekstualnosti – avtor namreč postreže s kupom citatov iz literarnih del.

Že na samem začetku se tekst osredotoči na vprašanje spomina in s tem implicira osrednjo gesto celotnega besedila: spomin ni le okvir pripovedovanja, temveč tudi sredstvo samouprizarjanja in s tem ustvarjanja lastne fikcije, lastnega življenja. Temu spoznanju – da je sreča pogosto prepoznana šele kasneje, torej kot nekaj, kar je že minilo – sledi neizbežno vprašanje: ali bi jo lahko ohranili, če bi jo v tistem trenutku prepoznali kot takšno? S tem požene glavno kolo mehanizma, ki poganja subjekt skozi fragmentarno pripoved in ga žene v rekonstruiranje (izgubljene) celote. V tem smislu zgodba ni linearna, temveč razbita, razpršena v točke spomina, ki ne sledijo kronologiji, ampak afektivni logiki – torej logiki tistega, kar boli, kar vznemirja, kar zaznamuje, kar pogreša ...

V jedru te refleksije je prepričanje, da se življenje ne oblikuje v tistem trenutku, ko se dogaja, ampak šele naknadno, v spominu. Vendar pa spomin ni zanesljiv nosilec resnice – je pristranski, luknjast in selektiven. In ravno ta nezanesljivost odpira prostor, v katerem se vzpostavlja subjekt. S tem tudi implicira mehanizem dramatizacije – vsak trenutek postane dogodek, enota, ki jo je mogoče rekonstruirati, morda celo odigrati, z njo vzpostaviti stik. To pomeni, da protagonist ni enoten subjekt z jasno motivacijo, temveč figura, ki skuša skozi razpršene točke spomina šele vzpostaviti lastno zgodbo.

Intertekstualnost ima pri tem ključni učinek. Citati niso naključni, ampak integralni del tematskega polja, ki ga avtor razpira – protagonist se ne spominja le lastnega življenja, temveč tudi vseh začetkov, ki so ga oblikovali kot bralca in s tem tudi kot nekoga, ki se izraža skozi jezik. Preko te tekstualne mreže postane jasno, da je tudi lastni spomin že vedno posredovan skozi druge tekste – da ni mogoče govoriti o sebi, ne da bi govorili skozi druge. Dramski subjekt je torej intertekstualen in intersubjektivni,² zgrajen iz tujih glasov, citatov, slogov in intonacij, ki so v njem pustili sledi. Intertekstualnost ni zgolj estetska gesta, temveč eksistencialno vprašanje: če si sestavljen iz drugega in se oblikuješ skozi tisto, kar si prebral (videl, slišal),

² Intersubjektivnost v literaturi označuje proces, v katerem se pomen besedila oblikuje v dialogu med avtorjem, besedilom in bralcem, pri čemer bralec aktivno interpretira in sooblikuje izkušnjo ter čustveni odziv. »S tem ko bralec sprejema literarno delo, se ne oblikuje le njegovo subjektivno doživljanje, temveč nastaja intersubjektivno polje pomenov, ki je določeno s kulturnimi in zgodovinskimi horizonti pričakovanj. Pomembno ni, kaj posameznik sam misli, temveč kako se njegovo doživljanje ujema z družbeno uveljavljenimi načini branja in interpretacije.« (Jauss 1996, 22–23)

potem je spomin poskus vrnitve k sebi in obenem neizogibna ponovitev tistega, kar te je oblikovalo.

V *Tvojem boju* gre torej za rekonstrukcijo identitete skozi asociativni tok notranjih podob, brez zanesljive kronologije ali logike vzroka in posledice ter klasičnih dramskih – ali dramatičnih – situacij. Uprizoritveni prostor s tem ni več realistično prizorišče, ampak notranjost – nekakšen notranji oder zavesti, ki pa je v svojih podobah vseeno oprijemljiv in realen. Slike, ki se luščijo iz toka pripovedi, so, čeprav netipično, vseeno izjemne dramske situacije, na neki način popolnoma celovite, po drugi strani pa nedokončane. Pomen takšne strukture implicira semantični učinek veznika »in«. Že na ravni pomenske organizacije jezika besedilo priča o nemogoči iztrganosti posameznega trenutka, o nekakšni nemogoči osamosvojitvi. Raba veznika »in«, odsotnost končnih ločil in male začetnice ustvarjajo poseben semantični učinek – opominjajo na integralno povezanost trenutkov, na repeticijo in konec koncev na neskončnost.

Še ena ključna značilnost Kovačičevega besedila je oseba, v kateri je napisano.

Posebna kvaliteta besedila ni le njegova vsebina, temveč predvsem njegova forma in grafični zapis. V nasprotju s pričakovanji tekst ni preprosto le osebnoizpoveden, saj – kot poudarja že naslov – ni izpisan v prvi, temveč v drugi osebi. Najsibo tekst še tako iskren, odkrit, morda celo intimen, ne gre za izpoved, marveč za nagovor. Toda: kdo govori komu? Spomin tistemu, ki si takšen spomin lasti? Po krajšem uvodu začnejo zlagoma odpadati ločila in velike začetnice, decidirani stavki se razvežejo v eno samo, dolgo in nikoli zaključeno poved. (»Poročilo strokovne žirije« 8)

Kovačičevo besedilo je torej zapisano v drugi osebi ednine. Druga oseba vzpostavlja distanco, ki ustvarja nekakšno inverzijo. Tam, kjer bi pričakovali izpoved, dobimo nagovor. In vendar je ta nagovor tako intimen, da ne more biti namenjen nikomur drugemu kot samemu sebi. A prav v tem trenutku se vzpostavi dramatično jedro besedila – cepitev subjekta na *tistega, ki pripoveduje*, in *tistega, ki je bil nekoč*. V tem razkolu – identitetnem, časovnem, psihološkem – se vzpostavi polje dramskega konflikta. Ne gre za konflikt med osebami, temveč za tiho, neizgovorjeno napetost med tistim, ki se spominja, in tistim, ki je bil.

Besedilo postopno razpada v svojo lastno obliko. Po začetnem, skoraj literarnem uvodu – ki z intertekstualnimi referencami namiguje na določeno logiko pripovedi – se tekst zlomi. Ločila

odpadejo, velike začetnice izginjajo, stavki pa se razvežejo v en sam, neskončen tok besed, podob, emocij in dogodkov, ki sledijo logiki spomina, ne logiki jezika. Spomin v *Tvojem boju* ni reprezentiran kot linearno urejeno sosledje dogodkov, ampak kot materialni tok, ki teče brez prekinitve, kot misel, ki je ni mogoče zadržati. Uporaba druge osebe torej še dodatno poudari, da se spomin razpleta ne zato, da bi bil razumljen, temveč zato, da bi bil ponovno občuten. S tem besedilo v formi zariše nekakšno spominsko pokrajino, v kateri je subjekt določen izključno skozi svojo čustveno (in telesno) zgodovino.

Ker ni tradicionalnega konflikta, tudi ni klasične »akumulacije« dramatičnosti. A drama se vseeno zgodi. Prava drama *Tvojega boja* je notranja preobrazba subjekta, ki se skozi nizanje podob, izkušenj in telesnih občutij skuša ponovno vzpostaviti. Vsaka spominska slika je bolj kot naracija dogodka prizorišče nekega občutka, ki te z vso močjo zadene, ker je izrečen neposredno tebi. Kdo pa sploh je *ti*? Včasih otrok, drugič najstnik, tretjič odrasel človek. Nekdo, ki je umeščen v svoje življenje, zgrajeno iz kopice trenutkov, pomembnih in manj pomembnih, velikih in majhnih, vsakdanjih in zanemarljivih, bolečih, lepih, spregledanih; in želi zdaj te trenutke ujeti, jih nagovoriti – preko tega pa nagovoriti svoje telo, svoj obraz, svojo bit, kot bi jo gledal v ogledalu in jo želel s to rekonstrukcijo spomina razumeti in s tem osmysliti. Morda je druga oseba prav ta odsev sebe, ki ga gledaš v ogledalu, ki ga ne čutiš od znotraj, kot si se čutil, ko si te spomine živel in se jih nisi zavedal – pač pa ga gledaš od zunaj, ga preučuješ, mu pripoveduješ, ga učiš. Ga gradiš. Ga razlagaš. Ga poskušaš razumeti. Ga hočeš razumeti.

V *Tvojem boju* se tema torej ne pojavi v klasičnem smislu, obstaja pa množica tem, ki se prepletajo v nekakšno emocionalno polje. Vsaka tema deluje kot neko vozlišče, okoli katerega se tekst giblje. Drama tu ni zgodba, ampak proces: vztrajanje z bolečino, prisluškovanje tišini, učenju in spoznavanju sveta skozi odraščanje. Ključni tematski sklopi – ali t.i. »protagonisti«³ potovanja po spominu - so družinski člani subjekta. Kot temelj identitete je (tako kot v življenju) tudi v *Tvojem boju* postavljeno otroštvo. Večino spominov se navezuje na otroštvo – zgodnje in poznejše - ter kasneje na previs odraslosti. Otroštvo se prej kot idilično obdobje pojavlja kot obdobje intenzivnih prvih izkušenj, ki ustvarjajo emocionalni spomin, okoli katerega se zgradi

³ O protagonistih v klasičnem pomenu besede je tukaj težko govoriti, prav tako o pravem subjektu, prav zaradi netipične (dramske) forme, a zavoljo lažjega razumevanja te izraze uporabljam z malce razširjenim pomenom.

subjekt. Otroštvo v tem smislu tudi ni zastavljeno kot nekakšna retrospektiva, pač pa kot sočasno, sedanje dogajanje – opisano je v sedanjiku, kar ustvari občutek, da se odvija prav zdaj.

Še posebej velja izpostaviti del z gramofonom kot nekakšno emocionalna sidrišče nekega začetka – torej točka, kjer se prvič vzpostavi tema intimne sreče – to je temeljna nota teksta, ki se pozneje razgrajuje. Temeljna intonacija sreče v tem besedilu je sreča, ki ni velika, ekstatična, spektakularna, temveč intimna, notranja, skoraj neizrekljiva, ki se potem – kot pač gre v življenju – postopno razgrajuje, je vedno znova preizkušana, ranjena, ogrožena, potisnjena v podzavest. Tu je tudi točka, kjer se vzpostavi temeljna »tema«: kako ohraniti srečo, ko pa si vanjo vpisan le za hip. Od tu naprej vse razpada – vendar ne v nič, temveč v besede, v spomin, v govor, ki hoče to srečo ohraniti prav s tem, da jo izreka.

Ključni »protagonisti« oz., bolje, figure, so oče, mati ter dva brata. Skozi očeta se vzpostavlja nekakšen neuresničen dialog, kjer komunikacija poteka prek tišine, gest, nežnih dejanj – ne besed. Hodita skupaj in ne govorita – to je forma očetovske ljubezni. Oče ni prisoten z besedo, ampak s samo prisotnostjo. Brata predstavljata velik del otroštva, predvsem Krištof, ki je postavljen kot nekakšna paralelna linija subjektu, ki ne deluje konfliktno, ampak dialoško – oblikujeta drug drugega. Imata skupne rituale – npr. album z nalepkami, ki delujejo kot mini-drame v drami, kjer so vzpostavljeni pravila, cilji in zmage – in to so redke sledi »klasične« dramaturške strukture z začetkom, sredino in koncem. Še zadnja članica družine je mama, ki je v zgodnjih spominih skoraj breztelesna, izmuzljiva – v odraslosti pa materinska figura postane objekt skrbi in se v zadnjih prizorih skoraj zrcali s sinom. Prizori z mamo (balkon in zahajajoče sonce) imajo poetično, mitološko kvaliteto, hkrati pa je mama tudi središče skrbi, nežnosti, miru in varnosti (predvsem v delu, ko opisuje, kako je bila z njim, ko je zaradi migren bruhal). Tematsko je v tekstu vseeno možno govoriti o nekakšni premici: od odvisnosti do odgovornosti, od iskanja identitete do oblikovanja odnosa z drugimi.

Kot že zapisano, je *Tvoj boj* nastal za osemurno (vstop in izstop je mogoč kadarkoli) predstavo *Agmisterij*. Avtor koncepta in izvedbe je Klemen Kovačič, koreografa Klemen Kovačič in Nik Žnidaršič, dramaturg Nik Žnidaršič, dramaturška in koreografska sodelavka Maša Radi Buh, oblikovalec svetlobe Bor Ravbar, oblikovalec zvoka in avtor izvirne glasbe Gašper Lovrec, avtorji odrskih intervencij Blaž Andrašek, Gašper Lovrec, Maša Radi Buh, Bor Ravbar, Nik Žnidaršič, performer pa Klemen Kovačič. Premierno je bila uprizorjena leta 2024 v koprodukciji Bunkerja in AGRFT. Predstava je razdeljena na pet delov: *Tvoj boj*, *Priprava na*

sedanjost, Tvoje pesmi, čigave sanje, Molitev ter In je takoj večer. V napovedi uprizoritve je podana natančna analiza njenega koncepta:

Agmisterij je obračun avtorja/performerja s samim seboj, ki se v obliki enkratnega performansa v trajanju odvije na njegovem telesu. V ospredje postavlja vprašanje razmerja med otipljivim, zemeljskim, vsakdanjim ter posvečenim, poetičnim, presežnim. Pri tem se z željo po preseganju lastne individualnosti avtobiografsko ozira v preteklost in spomine razprostre kot poligon za preigravanje univerzalnih spraševanj: samospoznavanje kot iskanje smisla; spomin kot nosilec identitete, njegova varljivost in hkratna usodnost; samota kot osnova vere; in presenetljivost presežnih občutij ob majhnostih bivanja. Očitno smo se zmotili, ko smo si boga predstavljali večjega od nas. Je čudenje življenju kot veliki skrivnosti na izmikajočih se tleh med detajlom in vesoljem, trenutkom in večnostjo, stopinjo in potovanjem. Je osvobajanje od lastne subjektivnosti in s tem odmik od razumsko vodene pripovedi. Je bližanje asociativnemu, intuitivnemu, sanjskemu in tudi duhovnemu. Je slovo od časa, ko so »nas ljubili kot otroke, brez razloga, zaradi samega dejstva, da obstajamo.« V izraznem smislu poseže po dveh gledaliških sredstvih – performansu v trajanju in butu – in stavi na obema imanentno prvino: absolutno prisotnost. Nemara se ravno in šele s tovrstno umeščenostjo v tukaj in zdaj odpira možnost dimenzije onkraj. (Bunker, »Klemen Kovačič: Agmisterij«)

Agmisterij torej kombinira performans v trajanju z japonsko plesno obliko buto, kjer ključna dramaturška tehnika postane telo, tišina in absolutna prisotnost avtorja – performerja. Besedilo *Tvoj boj* se v predstavi ne pojavi kot eksplicitna dramatizacija, temveč kot njegova temeljna uprizoritvena osnova in notranja tekstura. Preoblikuje se v živi uprizoritveni material, ki ni ločen od performansa, temveč izhaja neposredno iz njega – saj ga na odru izgovarja, interpretira in uteleša kar sam avtor, Klemen Kovačič. Ta odločitev je ključna, saj izrecno briše ločnico med tekstom in izvedbo, med avtorstvom in odrskim subjektom, med osebnim in uprizorjenim. Govoreči glas na odru ni fikcija, ampak neka vmesna figura, v kateri se razmerje med osebnim spominom, literarno konstrukcijo in odrsko prezenco zabrisuje.

V tem smislu *Tvoj boj* v *Agmisteriju* ne obstaja več kot literarni izdelek, temveč kot glasovno-telesni proces, ki se odvija v realnem času pred gledalcem. Besedilo ni ponovljeno, ampak ponovno izumljeno – preko glasu na posnetku in obenem telesa na odru, njegovega pogleda, diha in ritma, ki spremlja zvok. Torej ni prisoten le kot tekstovni vir, ampak kot dramaturški princip, kot osnova uprizoritvene poetike. Gledališki dogodek ni ločen od besedila, temveč se besedilo katalizira v gledališki dogodek sam.

2. 4 Primerjava drame *Tvoj boj* in avtorske drame *Genosled*

Možnost primerjave mojega in Kovačičevega besedila *Tvoj boj* se najprej razpira na formalni in strukturni ravni, saj obe segata izven okvirov klasične drame, vendar vsako na svoj način preizprašujeta meje pripovedi. V *Tvojem boju* Kovačič razvije izrazito postdramsko, poetično formo, ki jo zaznamuje fragmentiran tok spomina, izpisan v drugi osebi ednine, s čimer doseže distanco in hkrati nenavadno intimnost – subjekt se razcepi na tistega, ki pripoveduje, in tistega, ki je bil. Spomin je tu nelinearen, kar ustvarja notranji dramaturški lok brez (klasičnega) konflikta; drama nastane v subtilnih premikih identitete, v ponovnem občutenju, ne v razreševanju dejanj. Tudi moje besedilo je navdahnjeno s podobno izpovednostjo in fragmentarnostjo. Pri Kovačiču je temeljno vprašanje, kako skozi spomin rekonstruirati in obdržati trenutke intime, kar sem tudi sama vnašala v svoje besedilo. Šele kasneje, ko sem razmišljala o formi in strukturi svojega teksta, sem se spomnila na Kovačičevo besedilo, ki je gotovo, kot da bi šlo za neke vrste podobno intertekstualnost, vplivalo na moje pisanje. Naenkrat sem ugotovila, da je tudi moj tekst o kolektivni zgodovini in vojni izrekan prav skozi intimo in čustveni spomin. Prepoznala sem platenje podob, ki prihajajo iz spomina, iz asociativnega toka, ki jih sproža misel iz sedanjosti, značilno za Kovačičev tekst. Prav tako se mi zdi ena ključnih vzporednic odsotnost dramskega konflikta, pri čemer je dramaturgija zasidrana v počasnem odgrinjanju notranjega sveta skozi asociativno verigo trenutkov, ki razgrinjajo večjo sliko – podobo, bit oz. identiteto človeka.

3 Viri in literatura

Bunker – Zavod za organizacijo in izvedbo kulturnih prireditev. »Klemen Kovačič: Agmisterij.« *Bunker.si*. Splet. Dostop: 3. 8. 2025. <<https://www.bunker.si/events/klemen-kovacic-agmisterij/>>

Esslin, Martin. *The Theatre of the Absurd*. New York: Anchor Books, 1961.

»Hans-Thies Lehmann: Postdramsko gledališče« *Maska*. Splet. Dostop: 1. 8. 2025. <<https://maska.si/knjiga/hans-thies-lehmann-postdramsko-gledalisce/>>

Jauss, Hans-Robert. *Estetsko izkustvo in literarna hermenevtika*. Ljubljana: Literatura, 1998.

»Klemen Kovačič – igralec, ki navdušuje.« *Mladina*. Splet. Dostop: 3. 8. 2025. <www.mladina.si/240317/strong-klemen-kovacic-strong-igralec-ki-trenutno-navdusuje-na-vec-razlicnih-odrih-in-festivali>

Nicholas, Tom. *Postdramatic Theatre and Postmodern Theatre: WTF? An Introduction to Hans Thies Lehmann. What the Theory?* Youtube 23 May 2017. Splet. Dostop: 1. 8. 2025 <<https://www.youtube.com/watch?v=RpgXEUIR5oA>>

»Poročilo strokovne žirije za podelitev nagrade Slavka Gruma in nagrade za mladega dramatika 2025.« *TSD*. Splet. Dostop: 2. 8. 2025. <<https://www.tsd.si/f/docs/aktualno/nova-Porocilo-zirije---nominiranci-za-Grumovo-nagrado-in-nagrado-za-mladega-dram.pdf>>

Szondi, Peter. *The Theory of the Modern Drama*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987.

Šorli, Maja. *Slovenska postdramska pomlad*. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko, 2014.

Toporišič, Tomaž. *Med zapeljevanjem in sumničavostjo: razmerje med tekstom in uprizoritvijo v slovenskem gledališču druge polovice 20. stoletja*. Ljubljana: Maska, 2004.

»Umrli je Hans-Thies Lehmann, eden najvplivnejših teatrologov 21. stoletja« *RTV SLO*. Splet. Dostop: 1. 8. 2025. <<https://www.rtv slo.si/kultura/oder/umrl-je-hans-thies-lehmann-eden-najvplivnej-sih-teatrologov-21-stoletja/634707>>

Zorman, Klara. »Za božič bomo sami: O performansu Agmisterij.« *Neodvisni.art*. Splet. Dostop: 3. 8. 2025. <www.neodvisni.art/refleksija/2024/12/za-bozic-bomo-sami>

IZJAVA O AVTORSTVU
diplomskega dela

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je diplomsko delo *Genosled* rezultat samostojnega dela,
- je tiskani izvod identičen z elektronskim,
- na Univerzo v Ljubljani neodplačno, ne izključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani.

Datum: 14. 8. 2025

Podpis:

A handwritten signature in black ink, consisting of a vertical line on the left, a curved line arching over it, and a horizontal line extending to the right.